

belichting die de heren van de huilerige ethiek op hem projecteren'.¹ Suikerondernemingen waren er in mei en juni toe overgegaan, hun plantages en fabrieken extra te beveiligen, angst voor een algemene opstand had er toe geleid dat wapenhandels uitverkocht raakten – talrijke Europeanen wensten dat de gouverneur-generaal zou besluiten de *Sarekat Islam* 'met geweld (te) onderdrukken. Dat zou ik doen', schreef hij, 'als die beweging wortel was en niet vrucht. Als ik nu de beweging onderdruk, blijft de wortel en op die wortel groeit geheime actie.' Hij was tot een tussenoplossing gekomen: niet de landelijke vereniging *Sarekat Islam* zou hij als rechtspersoon erkennen maar louter haar regionale organisaties, dat laatste op Java per regentschap. 'Mijn opvatting over deze zaak', schreef hij verder,

'is vrucht van nauwkeurig onderzoek. Zij wordt door velen niet gedeeld. Allerminst door hen die eigenbelang voor algemeen belang achten. Natuurlijk ook niet door hen die de Javaan voor een beweging als deze niet 'rijp' achten. Dezen vergeten dat *geen* volksbeweging in de geschiedenis gewacht heeft tot in die zin het volk 'rijp' was (Japan was evenmin 'rijp' als China). Dergelijke bewegingen zijn altijd het werk van enige meer ontwikkelden en het volk is in hun handen een beweegbare massa.'

Vijf weken later, in juli, vloeide Idenburg wéér een brief aan Kuyper uit de pen.² Hij had, schreef hij nu, 'wèl bewust' zijn beleid laten bepalen door het anti-revolutionaire beginselprogram en tevens het Indische regeringsreglement in het oog gehouden dat hem als 'een der gewichtigste plichten' 'de bescherming van de inlandse bevolking tegen willekeur van wie ook' had opgelegd. 'En daardoor', ging hij verder,

'ben ik in conflict gekomen met conservatieve overtuigingen en neigingen, met kapitaalbelangen en persoonlijke gevoeligheden. Men heeft wel geroepen dat men de economische verheffing van de inlander wil: dat men hem intellectueel en materieel op hoger peil wil brengen – maar als dat heel eventjes begint te geschieden, dan huilt men: 'Zó niet, want dan vermindert zijn gedweeheid en moet ik meer betalen.'

Dit laatste *zegt* men natuurlijk zó niet; men fluistert het en *zegt*: 'de bevolking verwildert.'

¹ Een oude planter had aan Idenburg gezegd: 'Dat blad of liever zijn redacteur . . . staat in dienst *niet* van de suiker-administrateurs, want die komen met de bevolking in aanraking en hebben over het algemeen wel hart voor haar: maar het staat in dienst van *de suiker* en die heeft *geen* hart. Dat zijn de mensen in Nederland die alleen maar dividenden en procenten vragen.' (a.v., p. 245) ² A.v., p. 295 e.v.